

הסיכום והניתוח ממערכי השיעור לשירת המאה ה-20

כתב וערך: המורה אלני פררה

האָמָנָם עוֹד יְבוֹאוּ יָמִים / לאה גולדברג

האָמָנָם עוֹד יְבוֹאוּ יָמִים בְּסֵלִיחָה וּבְחֶסֶד
וְתִלְכִי בְשֹׁדָה, וְתִלְכִי בּוֹ פֶהֶלֶךְ הַתָּם,
וּמְחֻשׁוֹף כֶּף-רִגְלֶךְ יִלְטֵף בְּעֲלֵי הָאֶסְפָּסֶת,
אוֹ שְׁלֵפֵי-שִׁבְלִים יִדְקְרוּךְ וְתִמְתַּק דְּקִירְתָם.

אוֹ מָטָר יִשְׁיַגְךָ בְּעֶדְת טְפוֹתָיו הַדּוֹפְקֶת
עַל כְּתֵפֶיךָ, חֲזַךְ, צְוֹאֲרֶךְ, וְרֵאשֶׁךְ רֵעֲנָן,
וְתִלְכִי בְשֹׁדָה הַרְטָב וְיִרְחַב בְּךָ הַשֶּׁקֶט
כְּאוֹר בְּשׂוּלֵי הָעֲנָן.

וְנִשְׁמַתְּ אֶת רֵיחוֹ שֶׁל הַתֵּלֶם נָשִׁים וְרָגַע,
וְרֵאשִׁית אֶת הַשֶּׁמֶשׁ בְּרֵאֵי-הַשְּׁלוּלִית הַזֶּהָב,
וּפְשׁוּטִים הַדְּבָרִים וְחַיִּים, וּמְתָר כָּם לְנִגְעַ,
וּמְתָר, וּמְתָר לְאַהֲבָ.

אֶת תִּלְכֵי בְשֹׁדָה. לְבִהָךְ. לֹא נִצְרָכֶת בְּלֶהֱט
הַשְּׁהַפּוֹת, בְּדִרְכִים שֶׁסְּמְרוּ מֵאֵימָה וּמְדָם.
וּבִישׁוּר-לֶכֶב שׁוֹב תִּהְיִי עֲנֻוָה וְנִכְנַעַת
כְּאֶחָד הַדְּשָׁאִים, כְּאֶחָד הָאָדָם.

יש וסוברים כי השיר "האָמָנָם עוֹד יְבוֹאוּ יָמִים" שנכתב בשנת 1943, הוא כתגובה למה שקרה במלחמת העולם השנייה, ולאור הזוועות של מחנות ההשמדה בתקופת השואה. אולם לדעתנו, אין בזה ממש, למרות שהוא עורר הדים רבים בציבור של הישוב היהודי בארץ ישראל. כאילו ובשיר הזה נתעורר המצפון הלאומי בקרב אנשי הישוב בארץ של טרום-מדינה. השיר התפרסם כביטוי למצפון ותחושת האשמה המושתקים בו, של מי שנותרו בחיים בארץ. לדעת רבים מאותה תקופה, לאה גולדברג ביקשה לבטא בשיר זה, "את זכות החיים הבסיסית של אלה שהמזל שפר עליהם והם לא היו בין קורבנות התופת שהשתוללה באירופה", כדברי המבקרים הספרותיים. לטענתם תיאורי הטבע שבשיר ממחישים את "ההנאה התמימה כמפלט מתלאות הקיום". על כך שבטבע יש מן הסם המרפא ותחושת רוגע וחושניות ובקרב אפשר גם להשלים עם תחושת הבדידות והקיום המעורער של חיי היהודי הפרטי בקרב חיית האדם.

זו דעה אחת, אולם אם נשפוט את דברי השיר ממרחק הזמן שעבר, ומתוך הבנה שמה שהתרחש באירופה באותה תקופה, הגיעו לארץ לא יותר משמועות עקשניות אמנם, אבל רק ידיעות ומסרים, ללא התבססות על עובדות ברורות לאשורן, נתקשה לקשר בין מילות השיר להקשר הכללי של האווירה בארץ באותה עת.

גם אם היו עובדות קיימות, וגם אם הרבה מאותם אנשים שחיו בארץ אז, שהאירועים עוררו בהם את תחושת אשמה והמצפון על כך שהם נותרו בחיים, ואחרים לא, קשה ליצור את הזיקה בין מילות השיר להרגשת הקלה שזה מעורר, "על הזכות החיים הבסיסית בחסות הטבע". לאלו שחיו בארץ ונותרו בחיים.

בית א': חשוב לציין שלאורך כל השיר, הדוברת בשיר מדברת על עצמה בגוף שני נוכחת, אבל מתוך התכוונות לשורר על עצמה, כביטוי אישי שלה.

דברי השיר עומדים בפני עצמם, ואכן הדמות הבולטת בשיר היא דמות אישה/נערה הטובלת את מדרך כף רגליה בשדה, מלטפים את עלי האספסת, ודקירת *שֶׁלֶף השיבולים (*שֶׁלֶף: גבעולי שיבולים שנקצרו) תהיה מתוקה, כביטוי להנאה שהיא מפיקה מגרמי הטבע. ברקע אמנם מהדהד הביטוי: "הַאֲמֵנִים עוֹד יָבֹאוּ יָמִים בְּסֻלְיָה וּבְחָסֵד" אבל זהו ביטוי שיכול להתייחס לכל תהפוכות החיים הקשים, שהיו מנת חלקם של אנשי הישוב בארץ. הן בהגנה עליו והן במאבקם במחלות ובתנאי החיים הקשים של רעב, מחסור כיס ועבודה, והן בהתגוננות על חיי האנשים מפני התנכלויות של הפורעים הערבים. אין במילים של הבית שום התייחסות ממשית וישירה "באשר לאפשרות קיום חיים נקיים מאשמה" אלא פשוט ביטוי לימים טובים יותר, בהם הסליחה והחסד יהיו מנת חלקה של הדמות העלומה בשיר. והיא תלך בשדה כהלך התם. בלי פחד של התנכלות, בתחושת שובע, וחפה ממחלות ומתנאים קשים.

הדוברת יותרת הדגשים את מוטיב ההליכה הבוטחת בשדה, בחיק הטבע כביטוי של הרצון הבסיסי לחיות ולהנות מהחיים ומהטבע. – פשוט ללכת בחופשיות בטבע. פשטות ההנאה של החיים מבטאת את ההליכה בשדה בדימוי של "ההלך התם". באותה זו הייתה שאיפה נכספת. ללכת לבטח בחיק הטבע. לחיות בפשטות ברוגע ובשלווה. בסוף הבית, בשתי השורות האחרונות נוספת לאווירה הפסטורלית, תיאור כף הרגל החשופה של הדמות, המלוטפת בעלי האספסת, אך נוספת עליהן תחושה של אי-נוחות בדמות שלפי-שיבולים דוקרים. יש בצירוף-הלשוני הזה *אוקסימורון (*אוקסימורון: ראה במונחים לספרות בספר בעמ' 202) "וְתַמְתֵּק דְּקִירְתֵּם" מבהירה את עמדתה של הדוברת, שהייתה מוכנה להסתפק בחיים פשוטים מהנים, גם אם יש בהם דקירה כואבת. לחמוד את החיים למרות המכאובים הנלווים אליהם, ואולי אפילו ללמוד ליהנות מהכאב ולצאת מחוזקים יותר כתוצאה של מההתגברות עליו.

בית ב':

בבית זה יוצרת המשוררת תמונה ציורית מילולית המביאה את התחושות הכי ממשיות והחושניות של ההליכה בחיק הטבע בגשם. זה תיאור של חוויה מדהימה, כשאר טיפות הגשם שוצפות ויורדות על הראש, החזה, הכתפיים והצוואר: "עַל כְּתָפֶיךָ, חֶזֶד, צְאוֹרֶךָ, וְרֹאשְׁךָ רֵעָנִי" ביטוי מוחשי וחושני לחדוות החיים על רקע ההליכה בטבע. הראש רענן וחופשי מכל דאגה אף שמודגש במילים: "בְּעֵדֶת טְפוֹתָיו הַדּוֹפְקֶת", הליכתה בשדה מרחיבה בה את השקט. זהו השקט של הביטחון שהטבע משרה בה. אך זהו גם שקט מדומה. הוא "פָּאוֹר בְּשׁוּלֵי הָעָנָן". כלומר: שקט שיש בו עננה רחוקה, הוא בשוליים אבל קיים ומאיים. עננה המעיבה על החיים באופק. כמו כל אלה החיים בחיק הטבע; יש בהם מרגוע מחד, אך חששות מהתפרצות ענני הסופה מאידך.

בית ג':

בתיאורים הנרחבים שבבית הזה מודגשים שלושת החושים: חוש הריח, הראייה והמישוש. אלו החושים הנותנים תחושה ממשית של החיים בטבע; **לְנִשּׁוֹם אֶת רִיחוֹ** של **הַתְּלָם** ולהירגע רק מנשימת ריחו, **לראות את השמש בראי-השוללית הזהב** ולראות בהם את החיים הפשוטים והמהנים, ולמשש אותם ולנגוע בהם באופן ממשי ולאהוב. הדוברת חוזרת על המילה "ומותר" שלוש פעמים: **"ומתָּר בָּם לְנִגֵּעַ, ומתָּר, ומתָּר לְאֹהֲבֵי."** לשם הדגשה של החיוניות של החיים בטבע. יש בטבע קסם חיות וחופש בלתי נדלה של חיים ואהבה. המילה כאן "ומותר" היא במובן של "אפשר" של החרות הזאת לאהוב ולחיות. זה כל כך פשוט ומובן מבחינתה שהיא חוזרת על כך יותר מפעם אחת.

בית ד':

בסיום השיר בבית האחרון, בא לידי ביטוי תחושת העננה של חיי הטבע. הקדרות של החיים המסוכנים כאן בארץ. אלו הם התנאים הקשים והמאיימים של אנשי היישוב בארץ. הדמות המטפורית והסמלית בשיר הפעם היא הולכת בשדה לבדה: **"בְּדַרְכֵי שְׂסָמְרוּ מְאִימָה ומָדָם."** היא **לא נצרבה בשרפות**... לביטוי הזה ניתנים כמה פירושים. אפשר והתייחסה לאותם אירועים בתקופת השואה, אבל אין שום ביטוי אחר בשיר התומך בהסבר הזה, או כביטוי האומר, שלמרות כל האירועים הקשים של המאורעות בתרפ"א – ט (הפרעות של הערבים בישוב היהודי) היא עברה אותם ולא נצרבה בהם.

הפעם יש הדגשה להליכתה של הדמות בשדה, בהליכה מבודדת. האחרים שהיו עמה מתו, ונפלו בדרך. אם מחמת המלריה ושאר המחלות של החלוצים ואנשי היישוב, או בקרבות ופרעות שהיו מנת חלקם של אנשי העיר. זהו המחיר שהישיבה בארץ ישראל גבתה מהם. מחיר של ההגשמה ופריחת השממה וגאולת-הארץ כאן. ומתוך ההכרה של המציאות בארץ, היא מפנימה את המחיר ומותירה אותה ענווה ונכנעת. בהכרת המציאות והקשיים, כשהמוות והדם מסביב, קשה להתעלם מזה ולזרוק הכל מאחור, ורק לחוש את החיים ולהנות מהם. הברירה הטבעית של חיות מצד אחד ומוות צד שני, מותירה את הדוברת נכנעת ובהכרה שהיא **"כְּאִחַד הַדְּשָׁאִים, כְּאִחַד הָאֲדָם."** אבל לעשות זאת באמונה וביושר לבב, להכיר את שני הצדדים ולדעת לחיות עם שניהם.

דרכי העיצוב:

א. **התמונה ציורית** להליכתה של הדוברת, בלשון גוף שני נוכחת בכל הבתים, כאשר הביטוי המוחשי הוא תיאור פלסטי ממש, של ההליכה בחיק הטבע עם מיצוי כל החושים והמראות והמישוש. למצות את החופש של החיים בטבע ולהנות מהם.

ב. ביטוי מטפורי להליכתה של הדוברת והיא **"לא נצרבת בלהט השרפות, בדרכים שסמרו מְאִימָה ומָדָם."** זוהי לשון מטפורית המעצבת תמונת מציאות קשה וכואבת. החיים הקשים בארץ, הפרעות וההתנכלויות מתוארים כאן כאש שורפת והדרכים, שהן סמל לחיים, מקבלות תיאור והאנשה כאילו ו"סמר בשרן" לנוכח הפחד וההרג. אך ניתן להימנע מצריבת המציאות הקשה הזו, ובלבד שהבחירה תהיה בהמשך החיים, מתוך יושר וצניעות.

ג. **"ותלכי בו פהלך התם"** – זהו דימוי שההליכה בשדה משקפת את החיים הפשוטים והתמימים של אנשי הטבע. זהו ביטוי ציורי למי שחי מבלי להעניק משמעות רצינית ומכבידה לחייו. כך מבקשת המשוררת לעצב את חייה, כהליכה תמימה בשדה.

דימוי נוסף נמצא בשיר: "וַיִּחַב בְּךָ הַשֶּׁקֶט כְּאֹר בְּשׁוּלֵי הָעֵנָן." זהו צירוף לשוני מטפורי המציג את הדמות בשיר כמי שצפויה לשקט, כלומר לשלווה נעימה בשעה שתירטב בגשם. אותה שלוה תהיה כמו אור בשולי ענן, כלומר כתחושה חיובית הבולטת על רקע אפרוריות החיים.

ד. "שׁוֹב תִּהְיֶי עֲנָה וְנִכְנַעַת כְּאֶחָד הַדְּשָׁאִים, כְּאֶחָד הָאֲדָם." – סיום השיר בדימוי זה מדגיש את התמזגות האדם עם הטבע. גם בתנאים קשים של מלחמה, ניתן לשמור על צלם אנוש – יושר וצניעות ולהישאר בן-אדם, ופשוט לחיות במובן הטבעי ביותר.

ה. **מוטיבים:** בשיר יש מספר מוטיבים החוזרים על עצמם ומדגישות את הרעיון המרכזי בו.

1. "ההליכה בשדה". ההליכה התמימה בשדה ממחישה את הקיום הפשוט של החיים. זוהי חזרה המשרתת את הרעיון של כמיהה לחיים רגילים לגמרי, במין הרמוניה עם הטבע.
2. "ומותר לאהוב" – ההיתר לנגוע בחיים וההיתר לאהוב נועד לשם הדגשת הרעיון, שעל אף המציאות הקשה של המלחמה המשתוללת, מותר להמשיך לחיות ולאהוב ללא רגשות אשם.

ו. **אוקסימורון:** "שְׁלֵפֵי-שְׁבָלִים יִדְקְרוּן וְתִמְתַּק דְּקִירָתָם" – הצירוף הלשוני "ותמתק דקירתם" מבטא את הניגוד מחד ואת המיזוג מאידך של "מכאוב העונג הערב". דקירת שלפי השיבולים היא נעימה. כלומר למרות הכאב ניתן ליהנות מהחיים, גם אם יש בהם כאב. הכאב הופך למתוק, כאשר לא פוחדים ממנו ואינו מאיים על הקיום האמיתי.